

Eőry Vilma

Alkalmazott nyelvészeti kongresszus Egerben

Április 16-a és 18-a között rendezte meg Egerben a XIX. magyar alkalmazott nyelvészeti kongresszust az Eszterházy Károly Főiskola Bölcsészettudományi Kara és a Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesülete (MANYE). A rendezvényen több mint 250-en vettek részt, és mintegy 170 előadás hangzott el.

A kongresszus szűkebb témája *A tudomány nyelve – a nyelv tudománya* volt. Ennek a címnek feleltek meg a plenáris ülések előadásai: Pléh Csaba: *Hogyan használja a nyelv az agyat? Új megoldások a nyelv agyi lokalizációjában*, Hunyadi László: *Az alkalmazott nyelvészet a digitális világban*, Bárdos Jenő: *Pazarló magyarok: nyelv és kultúrávesztéseink történetéből*, valamint Budai László: *Az anyanyelv változó szerepe az idegennyelv-oktatásban*. A plenáris előadások a kongresszus fontos résztémáit tárgyalták, és nagy vonalakban jelzik a kongresszus három napjának programját is. A munka négy kerekasztal-megbeszélés és tizenhárom szekció keretében folyt. A kerekasztal-megbeszélések olyan témákat emeltek ki, amelyek aktuálisak, és szorosabb vagy lazább szálakkal kapcsolódnak az anyanyelvhez, az anyanyelvi neveléshez is. A szekciók nagy része ugyanis – az alkalmazott nyelvészeti kongresszusok hagyományainak megfelelően – inkább az idegennyelv-oktatással, a fordítástudománnyal, a többnyelvűséggel, a szakmai kommunikációval, a nyelvészet és az informatika kapcsolatával, az interkulturális kommunikációval, az EU-nyelvhasználattal, a gendernyelvészettel stb. foglalkozott, mint a magyar nyelvvel, illetve az anyanyelvi oktatással és neveléssel. Azért nincs okunk panaszra: a program nyújtott lehetőséget az anyanyelv-pedagógia iránt érdeklődő tanároknak, kutatóknak is nézeteik kifejtésére, vitákra és beszélgetésekre.

A kerekasztaltémák közül *A tankönyvek nyelve (nyelvészeti, pszichológiai, pedagógiai és szaktudományi szempontból)* sok érdeklődőt vonzott: nemcsak a szervezők tartották tehát fontosnak, hanem a résztvevők is. A tankönyvek metanyelvének minőségéről: érthetőségéről, tanulhatóságáról hangzottak el vitaindítók. Abban teljesen egyetértettek a vitatkozóak, hogy a tankönyvek akkreditációs követelményei között ma szereplő statisztikai kritériumok (hány *n* terjedelmű lehet egy mondat, hány idegen szakszó szerepelhet egy oldalon) igencsak keveset árulnak el arról, mennyire felel meg a tankönyv szövege a tanuló korának, előismereteinek, mennyire alkalmas arra, hogy fenntartsa a figyelmet, hogy meg lehessen érteni, meg lehessen jegyezni.

A korosztályi és a tudásbeli feltételeket figyelembe vevő, kifejtett és koherens tankönyvszöveg szükségességében egyetértettek tehát a vitázók, és abban is, hogy a tankönyvszövegek ilyen szempontú elemzéséhez, releváns eredmények eléréséhez szükség van előzetes szövegértés-vizsgálatokra különböző közoktatási szinteken és az ország különböző területein. Kiemelték, hogy kutatás nélkül is tudható azonban az, hogy a tankönyv szövegének olyan szakszövegnek kell lennie, amely a diáknak szól, és legfeljebb a számára új szakszavakat kell maximálni benne, nem általában a szakszavakat, és világosan meg is kell magyarázni őket. A vita azonban messze túllépett ezen az önmagában sem szűk témán. Szóba került az olvasástanítás, a lexikaitudás- és kompetencia-központúság kettőssége, sokszor ellentéte, a tananyag mennyisége, sőt a tanár szerepe is: csak tudásközvetítő-e, vagy együtt dolgozik a tanulókkal. De a tankönyvekkel kapcsolatban a tankönyvírás, a tankönyvkiadás, a tankönyv-engedélyezés anomáliáiról is szó volt, sőt arról is, van-e egyáltalán jövője a nyomtatott tananyagoknak.

A szekciók közül az *Alkalmazott nyelvészet az anyanyelvi nevelésben* című érdekes előadásokat kínált, bár a programban az ígértnél sajnos kevesebb referátum hangzott el, elmaradtak különösen érdekesnek ígérkezők is (pl. Medve Annáé: *A nyelvtudomány nyelve az oktatásban*).

Elsőként Eöry Vilma beszélt az Eszterházy Károly Főiskola Általános és Alkalmazott, valamint Magyar Nyelvtudományi Tanszékén a közelmúltban megindult kutatásról. Az angol nyelvterületen oktatásnyelvésznek (educational linguistik) nevezett, de természetesen máshol is hagyományosan kutatott terület képezi a kutatás tágabb keretét. Ennek egy kevésbé vizsgált részét választotta a kutatócsoport a kutatás tárgyául: az oktatás nyelvét, egyelőre a tankönyvek „szakszövegét”, illetve azt, hogy ezeket milyen mértékben értik meg a tanulók, s mi az oka az érthetőségnek, illetve a nehezen érthetőségnek. A vizsgálat távlati célja a következő kérdésekre válaszolni: milyen tényezők játszanak szerepet a tanulók szövegértésében, illetve mi jellemzi az érthető szöveget.

Az anyanyelvoktatás gyakorlatibb, a nyelvhasználatot jobban fejlesztő lehetőségeiről Hegedűs Rita beszélt *Anyanyelvoktatás – kihagyott lehetőségek* címmel. Az egységesülésre, az átjárhatóságra törekvő oktatáshoz az előadó szerint szükség van egyrészt a tudásszint mérésének egységesítésére, másrészt arra, hogy tudjuk, mi e tudás elsajátításának útja. Miután megszűnt a latin nyelv évszázados uralma, vége szakadt annak a közös alapnak, amelyet mind módszertanában, mind ismeretanyagában s főleg a gondolkodásra gyakorolt egyetemes hatásában a latin biztosított. A módszer – itt a fordító-grammatizáló módszerre gondolt – tovább él ugyan, és jelen vannak még ma is a latinból származó terminusok. A terminusok s maguk a terminusokkal megjelölt kategóriák azonban metamorfózison mentek keresztül: változtak, módosultak az éppen adott, vizsgálandó és leírandó nyelv sajátosságai szerint. Mi lép a latin helyébe? Átveheti-e az anyanyelv az absztrakt gondolkodás kialakításának feladatát? S mi történik a különböző szerkezetű nyelvek esetében? Szükséges-e egyáltalán a nyelv rendszerének megismerése? Az előadás német és magyar anyanyelvi s az iskolai oktatásban használt idegen nyelvi tananyagokat elemzett, felvázolva egy lehetséges többnyelvi vizsgálat várható tapasztalatait.

Kalocsai Varga Éva előadásának címe: *Szókincsfejlesztés az olvasástanítás továbbvivő szakaszában*. Két aktualitás indította az előadót előadása megtartására: egyrészt az a 2006-os miniszteri rendelet, amely a tankönyvszövegek szókincsét „korlátozza”, másrészt azok a kiadói és támogatói ambíciók, amelyek szerint szerencsésebb, ha fiataljaink a jövőben a magyar irodalom klasszikusainak kivonatolt változatát olvassák. Ennek kapcsán a gyermeki személyiség fejlődését támogató (és nem akadályozó) anyanyelvi nevelésről értekezett. Beszélt az olvasástanítás továbbvivő szakaszának fogalmáról, hármas feladatköréről, az anyanyelvi kompetencia és az esélyegyenlőség összefüggéseiről, a verbális készségek motivációs és megismerésbeli következményeiről, a kommunikációs formák, valamint a szövegértési készség hatásáról a gyermeki intellektus fejlődésére, illetőleg a gyermeki fogalomalkotás jellegzetességeiről. Mindezek után igazolva látta a 2006-os miniszteri rendelet szakmai megalapozatlanságát. A bajor anyanyelvi nevelés aktuális tendenciáinak, köztük a szövegintenció-felismerés fontosságának megemlítésével eljutott annak indoklásáig, hogy a gyermekek kezébe eredeti anyanyelvi szövegeket kell adnunk.

Domonkosi Ágnes *Értékítélet és szemléletformálás az anyanyelvi nevelésben* címmel arról beszélt, mennyire fontos szerepe van az anyanyelvi nevelésnek a nyelvi vélekedések, értékítéletek és a nyelvhasználatról való gondolkodás kialakításában, formálásában. Előadásában azt vizsgálta, hogy jelenlegi anyanyelv-oktatási gyakorlatunk – használatban lévő általános és középiskolai tankönyvcsaládok alapján – milyen nyelvi értékítéleteket közvetít, hogyan alakítja a nyelvhasználatról való gondolkodást. Véleménye szerint az anyanyelvoktatás gyakorlata reflektálatlanul azonosítja a nyelvhelyesség eszményét a sztenderd fogalmával, a sztenderdet pedig önértékként, nem pedig funkcionális, hierarchikus értékként kezeli, ez pedig visszahat a többi nyelvváltozat értékelésére is. A tankönyvek elemzése azt mutatja, hogy a tananyagban felfedezhető szemlélet megerősíti és legitimizálja a nyelvről való köznapi gondolkodásban igen erősen érvényesülő jó-rossz; helyes-helytelen dichotómiát egyes nyelvi jelenségek megítélésében. Az elemzések tanulsága szerint nem kap megfelelő szerepet a többszintű nyelvhasználat tudatosítása, a nyelvváltozatoknak, a nyelvi variabilitásnak, a változatosság természetességének és funkcióinak elfogadtatása. Ezért olyan anyanyelv-oktatási szemléletváltást lát szükségesnek, amely lehetővé tenné olyan tudatos nyelvhasználók nevelését, akik

számára a nyelvhelyesség eszménye nem a sztenderd formák elvárását jelenti minden helyzetben, hanem a közlőhelyzetnek megfelelő, a közösségben elfogadott közlésformák használatát.

Két pécsi doktorandusz: Szabó Veronika és Kult Katalin tartott érdekesítő előadást, amelyekkel a fiatal szakemberek frissességét, kreativitását, elméleti felkészültségét bizonyították. Mindkettőjük témája a tankönyv volt.

Szabó Veronika egy eddig még nemigen vizsgált területtel, a nyelvtankönyvek példaanyagával foglalkozott, ugyanis fontosnak tartja feltérképezni, milyen típusú nyelvi anyag segítségével fedeznek fel a diákok egy-egy jelenséget. A négy 8. osztályos tankönyvből összeállított korpusz adatait az alapján hasonlította össze, hogy a nyelvi példák milyen forrásból származnak (azaz idézetek-e vagy a szerző saját példái), milyen stílusrétegbe tartoznak, milyen beszédhelyzetben jellemzőek (formális vagy informális), illetve milyen funkciót töltenek be a tankönyvi szövegen belül (pusztán szemléltetésként szerepelnek, vagy feladat is kapcsolódik-e hozzájuk). A kategorizálás során felmerülő problémák ismertetése mellett kitért arra is, hogy a választott példák milyen nyelvszemléletről árulkodnak, és mennyire felelnek meg az adott életkor sajátosságainak és a nyelvhasználati szokásoknak.

Kult Katalin az iskolai tananyagok grafikai tervezéséről és ezzel összefüggésben a szövegek olvashatóságát a tételéről beszélt. A megfelelő tervezés ugyanis segíti az észlelést és a megértést, a helytelen vagy hibás tervezés viszont nehezítheti vagy akár súlyosan akadályozhatja is a percepciót. A megjelenítés vizsgálata az olvasáskutatás egyik speciális területe: sokban alapoz a látáskutatás és a gyakorlati dizájn eredményeire. Az előadás a tananyagok és oktatási segédanyagok tervezése során alkalmazandó alapvető megjelenítési elveket ismertette, bemutatta, milyen szempontok figyelembevételére van szükség a célszerű, hatékonyan olvasható és használható iskolai tananyag készítéséhez. Kitért a szemmozgás-vizsgálatok oktatásban alkalmazható eredményeire, a színek, képek és formák szerepére, szöveg- és tartalomelrendezéssel kapcsolatos kérdésekre, valamint ismertette a tananyagok grafikai tervezésére vonatkozó főbb magyar és nemzetközi eredményeket. Részletesebben tárgyalta a tipográfia lehetőségeit, valamint a különböző kiemelésstílusoknak a figyelem irányításában betöltött szerepét. Példákkal mutatta be a különböző megjelenítéssel és elrendezéssel elérhető különböző hatásokat.

Mivel a beszámoló szerzője a fent részletesen bemutatott kerekasztal és szekció munkájában vett részt, a párhuzamosan futó többi előadásról csak hallomásból és az összefoglalókból értesülhetett. Az egybehangzó vélemények alapján az ez évi kongresszus is sikeres volt. Az előadások 2010 tavaszán, a Debreceni Egyetemen tartandó következő alkalmazott nyelvészeti kongresszusra jelennek meg kötetben, illetve CD-n.

A tudományos tanácskozást kellemessé tette a környezet, az Eszterházy Károly Főiskola részben felújított B épülete, valamint a kísérőprogramok. Ezekhez jó hangulatot teremtett a fogadás helyszínéül szolgáló A épület, a patinás Líceum, maga a város, a Szépasszony-völgy és természetesen az egri borok.

Eőry, Vilma: Applied Linguistics Congress in Eger

Az írás szerzőjéről

Eőry Vilma

Eszterházy Károly Főiskola, Eger, Magyarország

eory[kukac]nytud.hu